แม่.....ผู้ให้ชีวิตผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพ

โดย ธานี สุคนธะชาติ อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ

ชาติไทย เป็นชาติที่มีศิลปวัฒนธรรม และประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน โดยปรากฏหลักฐานโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่เป็นงานประณีตศิลป์จำนวนมาก ที่ผ่านการคิดค้น สร้างสรรค์ประดิษฐ์ ขึ้นมา ด้วยความเพียรพยายาม ประณีต วิจิตร บรรจง และจัดว่าเป็นประณีตศิลป์ของไทย ที่มีลักษณะเฉพาะตัว ส่วนมากได้จากการเรียนรู้และความคุ้นเคยจากการทำกันภายในครอบครัว สืบต่อกันมาหลายชั่วคน การสร้างงานหัตถกรรมมักเป็นไปตามเทคนิควิธีและรูปแบบที่ถ่ายทอดโดยผู้รู้ซึ่งเป็นรูปแบบตามแบบแผนประเพณีที่มีอยู่ในแต่ละกลุ่มชน สะท้อนให้เห็นถึงความพากเพียรอุตสาหะและภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาของบรรพบุรุษ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่ายิ่ง ที่มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์จะต้องสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับประดิษฐกรรม ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมต่างๆ งานหัตถกรรม จึงเป็นดังกระจกที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของผู้คนในแต่ละยุคสมัย เป็นตัวบอกเล่า ประวัติศาสตร์ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและลักษณะวัฒนธรรมของกลุ่มชนในภูมิภาคต่างๆ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไทย มีความสัมพันธ์กับศิลปหัตถกรรม เพราะวัฒนธรรม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน ซึ่งเมื่อวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลง ย่อมส่งผลกระทบถึงการสร้างงานหัตถกรรมด้วยเช่นกัน

ด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกลของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงตระหนักว่าศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในแต่ละภาคของไทยนั้น ล้วนแต่มีความงามและคุณค่า ที่ซุกซ่อนอยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งนับวันสิ่งเหล่านี้ก็จะยิ่งสูญหายลงไปเรื่อยๆ จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในทุกสาขาและทุกภูมิภาคไปพร้อมๆ กัน โดยทรงเน้นอาชีพเสริมตามความถนัดของราษฎร และใช้ทรัพยากรในแต่ละท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ จะเห็นได้ว่าการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรทั่วทุกภูมิภาคนั้น สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานคำแนะนำสนับสนุนและส่งเสริม ให้ความช่วยเหลือด้านวิทยากร ทุนทรัพย์ รับซื้อผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายและจัดหาตลาดรองรับ เพราะสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเชื่อมั่นในความสามารถของคนไทยว่ามีความละเอียดอ่อนและมีสายเลือดช่างอยู่ในตัว หากได้รับโอกาสในชีวิตแล้วจะพัฒนาจนเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติได้ ยามเมื่อได้เสด็จพระราชดำเนินไป ณ แห่งใด พระองค์จะทรงคัดเลือกลูกหลานชาวไร่ชาวนาที่ยากจนและไม่ได้เป็นแรงงานหลักของครอบครัวมาฝึกฝนงานศิลปาชีพ เพื่อจะได้นำความรู้กลับไปประกอบอาชีพได้อย่างแท้จริง ทรงจัดการฝึกให้โดยมุ่งเป็นวิทยาทานให้ประชาชนเหล่านั้นมีอาชีพติดตัวแล้วกลับไปพัฒนาถิ่นฐานบ้านเกิดของตนและทรงหวังเพียงว่าเมื่อถึงโอกาสวันหนึ่งงานศิลปหัตถกรรมเหล่านี้จะช่วยให้ราษฎรมีรายได้เลี้ยงครอบครัวได้ในแต่ละท้องถิ่นที่เสด็จพระราชดำเนินไป สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพบว่าราษฎรในชนบทต่างก็มีฝีมือทางหัตถกรรมพื้นบ้าน และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ ไม่ว่าจะเป็นงานฝีมือหรืองานช่าง ทั้งการทอผ้า จักสาน งานปั้น งานแกะสลัก และงานประดิษฐ์ จึงมีพระราชดำริให้เริ่ม "โครงการศิลปาชีพพิเศษ" ขึ้น โดยมีพระราชประสงค์ให้ราษฎรในชนบทมีอาชีพเสริมในยามว่างจากการทำไร่นาเพื่อเป็นรายได้เลี้ยงครอบครัวอีกทางหนึ่งพระราชกรณียกิจในด้านการสร้างอาชีพเสริมแก่ราษฎรนั้นมีอย่างต่อเนื่องตลอดมา พระองค์ทรงนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์

จนถึงวันนี้ได้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาทั้งชาวไทยและชาวโลกแล้วว่างานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ก่อนหน้านี้ไม่เคยมีผู้ใดเล็งเห็นถึงความสำคัญมาก่อน แต่ ณ วันนี้ได้กลับกลายมาสิ่งที่เชิดหน้าชูตาของชาวไทยเราอย่างยิ่ง และคงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า โครงการศิลปาชีพนี้ อาจนับเป็นต้นธารของ โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่มุ่งเน้นสู่การสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในระดับรากหญ้าก็ว่าได้ ดังพระราชเสาวนีย์ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ตอนหนึ่งว่า

"...ข้าพเจ้า อยากให้คนไทยทุกคนยึดมั่นในศาสนา รักใคร่สามัคคี ไม่ถือเขาถือเรา ข้าพเจ้าอยากเห็นชาวนาชาวไร่ มีงานศิลปาชีพพิเศษเป็นอาชีพเสริม เพื่อเพิ่มรายได้ และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเพื่ออนุรักษ์ศิลปะโบราณ อันงามวิจิตรของคนไทยไว้ให้คงอยู่คู่แผ่นดินไทย งานศิลปาชีพพิเศษจะดีเด่นเพียงไรก็อยู่ที่ความขยัน ความประณีต ในการออกแบบ และฝีมือในการประดิษฐ์ของช่างโดยเฉพาะ..."

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมองเห็นด้วยพระอัจฉริยภาพและทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวเนื่องกับงานศิลปาชีพด้วยพระวิริยะอุตสาหะทรงช่วยลดช่องว่างระหว่างชนบทกับเมือง ทรงช่วยกระจายรายได้ไปสู่ราษฎรอย่างทั่วถึง ทรงช่วย ให้คนชนบทสามารถพึ่งตนเองได้ และทรงช่วยกระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยศูนย์ศิลปาชีพบางไทรฯ ได้เปิดอบรมศิลปาชีพแขนงต่าง ๆ ให้กับบรรดาเกษตรกรและราษฎรผู้ยากไร้ปีละ ๒ รุ่น ใช้เวลาในการฝึกอบรมรุ่นละประมาณ ๖ เดือน ทำการฝึกอบรมทุกวันตั้งแต่เวลา ๐๘.๐๐ - ๑๖.๓๐ น. ยกเว้นวันจันทร์ที่ได้จัดไว้เป็นวันหยุด เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้หยุดพักผ่อน ๑ วัน ในแต่ละสัปดาห์ ปัจจุบันมีผู้เข้ารับการฝึกอบรมประมาณรุ่นละ ๕๐๐ คน ได้เปิดการอบรมศิลปาชีพในด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านและอาชีพเสริมให้กับเกษตรกรทุกภูมิภาคของประเทศ รวมสิ้น ๓๐ แผนก ดังนี้คือ

๑. แผนกช่างตัดเย็บเสื้อผ้าและปักจักร	๑๖. แผนกช่างปักผ้า
๒. แผนกช่างโลหะ	๑๗. แผนกช่างประดิษฐ์หัวโขน
๓. แผนกช่างทอผ้าลายดั้นจก	๑๘.แผนกโภชนาการ
๔. แผนกช่างสอดย่านลิเภา	๑๙. แผนกช่างเครื่องเรือนหวาย
๕. แผนกช่างเป่าแก้ว	๒๐. แผนกช่างดอกไม้ประดิษฐ์
๖. แผนกช่างจักสานผักตบชวา	๒๑. แผนกช่างจิตรกรรมประยุกต์
๗. แผนกช่างเครื่องเคลือบดินเผา	๒๒.แผนกช่างแกะสลักไม้
๘. แผนกช่างเรียนภาพลายไทย	๒๓. แผนกช่างปั้นศิลาดาชาววัง
๙. แผนกช่างจักสานไม้ไผ่ลายขิด	๒๔. แผนกช่างผ้าบาติก
๑๐. แผนกช่างดอกไม้ขนมปัง	๒๕. แผนกช่างประติมากรรม
๑๑. แผนกช่างเครื่องเรือนไม้	๒๖. แผนกช่างขนมไทย
๑๒. แผนกช่างเครื่องหนัง	๒๗. แผนกช่างบ้านทรงไทย
๑๓. แผนกช่างเครื่องยนต์	๒๘. แผนกช่างวาดภาพสีน้ำมัน
๑๔. แผนกช่างทอผ้าไหม	๒๙.แผนกช่างเจียรนัยพลอย
๑๕. แผนกช่างศิลปประดิษฐ์	๓๐. แผนกช่างภาพกระจกสี

เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมศิลปาชีพสำเร็จการฝึกอบรมตามหลักสูตรแล้วสนใจที่จะนำความรู้ที่ได้รับไปประกอบอาชีพเสริมยังภูมิลำเนาของตนเอง ทางศูนย์ฯ จะให้การสนับสนุนแก่ผู้สำเร็จการฝึกอบรม โดยการจำหน่ายเครื่องมือและอุปกรณ์บางอย่างในราคาทุน และให้ศิษย์เก่าเหล่านี้นำผลิตภัณฑ์ของตนมาจำหน่ายที่ร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของศิษย์เก่าที่ทางศูนย์ฯ จัดตั้งขึ้น แต่อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า ผลิตภัณฑ์นั้นต้องมีคุณภาพสูง กล่าวได้ว่า โครงการศิลปาชีพนับเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ทรงส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพโดยอาศัยศิลปะที่ตนมีอยู่ โดยมีเป้าหมาย ๒ ประการ ประการแรก เพื่อการขจัดปัญหาความยากจนของราษฎรให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสำคัญ และประการที่ ๒ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปะพื้นบ้านแต่โบราณ พสกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่ามีความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณอันอบอุ่นจากแม่ซึ่งเป็นผู้ให้ชีวิตของผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพไทยให้ยืนยาวโดยมิรู้จักเหน็ดเหนื่อยเพื่อสานต่อภูมิปัญญาไทยให้คงอยู่และเป็นสมบัติล้ำค่าให้กับลูกหลานไทยชาติให้คงอยู่สืบไป

ขอพระองค์ทรงพระเจริญ

เอกสารอ้างอิง
http://www.prc.ac.th/newart/webart/thaihandicraft01.html
http://www.artsofthekingdom.com/artsof%20A.html